

Antoon Derkinderen 1859 - 1925

Schilder van gemeenschapskunst

Antoon Derkinderen werd op 20 december 1859 geboren in de Vughterstraat wijk H nr. 153 (thans nummer 116). De ambtenaar van de burgerlijke stand spelde zijn naam als Derkinderen, maar hijzelf en ook andere familieleden gebruikten zowel de schrijfwijze Derkinderen als Der Kinderen. Antoon was het kind van een goudsmid, maar er waren nog acht kinderen vóór hem en het gezin had geen geld om kleine Antoon te laten studeren. Voor hem dus geen dure kunstacademie, maar de kosteloze Rijkskweekschool voor onderwijzers in 's-Hertogenbosch. Hier studeerde hij van 1874 tot 1878. Vervolgens schreef hij zich in aan de Koninklijke school voor Nuttige en Beeldende kunsten, ook in Den Bosch, om een middelbare akte tekenen te halen. De directeur van dit laatste instituut, J.Th. Stracké, herkende in Antoon een kunstenaar. Hij moedigde hem aan zijn onderwijs carrière op te geven en een kunstopleiding te gaan volgen en wist ook moeder Derkinderen te overtuigen dat haar zoon het talent had voor een succesvolle loopbaan als kunstenaar. Van 1880 tot 1883 studeerde Antoon aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam. In de periode oktober 1882 tot juni 1883 volgde hij ook nog lessen aan de Kunstacademie in Brussel. Zijn studie werd financieel mogelijk gemaakt door een beurs van 'het Nut'. Deze Maatschappij tot Nut van 't Algemeen stelde zich tot doel 'de vooruitgang' van 'het volk' te bevorderen door onder meer het stichten van lagere scholen en het organiseren van culturele evenementen als lezingen of toneelvoorstellingen. Het Nut verstreekte ook beurzen aan veelbelovende, maar minvermogende jongelui. En zo kreeg ook Antoon Derkinderen de kans zijn talenten te ontplooien dankzij een meerjarige beurs. In

1884 kreeg hij bovendien nog een eenmalig bedrag van f 1600,-. In ruil voor dit bedrag, dat verspreid over twee jaar zou worden uitgekeerd, moest hij een schilderij maken dat aan de gemeente 's-Hertogenbosch zou worden aangeboden. Dat 'schilderij' kwam er uiteindelijk in 1891: de schildering op de linker (noordelijke) wand in de hal van het Bossche stadhuis, de zogenaamde 'Eerste Bossche Wand'. In de periode 1892 tot 1896 werkte hij aan de tweede schildering op de rechterwand. Beide kunstwerken werden ook in Amsterdam geëxposeerd, de eerste tevens in Den Haag en Utrecht.

Derkinderen had in de jaren 1883-1884 al een zestal kleurige ontwerpen gemaakt voor een historische cyclus over de geschiedenis van Den Bosch. Onderwerpen waren onder meer de stichting van de stad, de bouw van de Sint-Jan en het beleg van de stad. Hij hoopte dat het gemeentebestuur de schilderijen zou bestellen. Ook zonder de opdracht van 'het Nut' was hij dus al bezig met het ontwerpen van monumentale schilderijen. Zijn werk viel bij iedereen in de smaak, en toen men in 1885 het 700-jarig bestaan van de stad wilde vieren met een optocht kreeg hij de opdracht die historisch-allegorische optocht te ontwerpen. Hij kwam met een voorstel voor elf tafereel met historische en allegorische figuren uit drie tijdperken: het ontstaan van de stad in de twaalfde en dertiende eeuw, de bloeitijd in de vijftiende en zestiende eeuw en tenslotte de contemporaine negentiende eeuw. De optocht, op 20 juli van 5 tot 7 uur in de middag, had volgens *Het Nieuws van den Dag* van 22 juli 1885 'op de duizenden, die in Brabants hoofdstad saamgestroomd waren, een allergunstigsten indruk gemaakt'.

In de jaren die volgden gooide Derkinderen zijn ontwerp voor de Eerste Bossche wand volledig om, volgens het concept van de 'gemeenschapskunst'. De term is van toenmalig kunstcriticus Jan Veth en betekent dat kunst een maatschappelijke en religieuze functie dient te hebben en een algemeen tijdsbeeld moet geven door middel van symbolische en allegorische voorstellingen. Kunst en ambacht moeten samen die 'gemeenschapskunst' vorm geven. Onderwerp van de Eerste Wand is de stichting van de stad door hertog Hendrik van Brabant rond zijn jachtslot in 1185. Om de gebeurtenis in het perspectief van de tijd te plaatsen, heeft Derkinderen afbeeldingen over de Kruistochten en van keizer en paus toegevoegd. Verder is de Bossche Barmhartigheid afgebeeld. Deze eerste wandschildering werd positief ontvangen. De tweede kreeg echter een minder gunstige pers, omdat het principe van stilering

Portret van Derkinderen uit 1885 door fotograaf C.F. Cordes. (Foto: Stadsarchief)

Een van de ontwerpen van Derkinderen voor de Historisch Allegorische Optocht bij de viering van het 700-jarig bestaan van de stad in 1885: 'De Bossche schutters keren terug van het beleg van Braine le Comte (onder Brussel) in 1424' en 'Het kapittel van het Gulden Vlies, 1481'. (Aquarel: Stadsarchief)

verder was doorgevoerd. De afbeelding is als het ware abstracter. Het thema is hier de kathedraal: in het interieur van de kerk zijn Maria en de heiligen afgebeeld, met daarnaast allegorieën van Nijverheid en 'des Arbeids Harmonie'. Over de lengte van de wand loopt een fries over het mysteriespel. Overigens, in zijn eerste grote opdracht kwam deze opvatting over kunst al tot uitdrukking: namelijk in het schilderij van de processie van het Heilig Sacrament van Mirakel voor de Begijnhofkerk in Amsterdam (1884-1888). Dit schilderij was echter onaanvaardbaar voor de opdrachtgever en kwam pas in 1929 op zijn bedoelde plaats in de kerk te hangen.

Na 1896 maakte Derkinderen niet veel monumentale werken meer. In de jaren 1896-1900 werkte hij aan de schildering voor het trappenhuis van het gebouw van de Algemene Maat-

schappij van Levensverzekering en Lijfrente in Amsterdam (van architect Berlage). Van 1899-1905 kreeg hij een opdracht voor het vervaardigen van muur- en glasschilderingen voor de nieuwe Beurs in Amsterdam (ook van Berlage). Hiervan zijn echter alleen de ramen daadwerkelijk uitgevoerd. Er ontstond namelijk een onoplosbaar conflict tussen Derkinderen en Berlage over de uitvoering van het werk. Na deze mislukking kreeg hij geen opdrachten meer voor monumentale muurschilderingen. Hij maakte trouwens ook 'gewone' schilderijen en portretten.

Nationaal gezien was het hoogtepunt van zijn carrière zijn benoeming in 1907 tot hoogleraar-directeur van de Rijksacademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam. Zo kon hij zijn opvattingen over het kunstonderwijs verwezenlijken: kunst en ambacht tot

elkaar brengen, zoals in de Middeleeuwen. Ook kon hij zo propageren dat kunst een maatschappelijk en religieus dienende functie moest hebben en kon hij een lans breken voor de monumentale schilderkunst (samenmelting/eenwording van de kunsten onder de suprematie van de bouwkunst; gemeenschapskunst bis bis). Derkinderen overleed op 2 november 1925 te Amsterdam. Bij de viering van het 750-jarig bestaan van Den Bosch in 1935 werd in Derkinderens geboortehuis een gedenksteen aangebracht.

Literatuur

- A.M. Hammacher, *De levenstijd van Antoon Der Kinderen* (Amsterdam 1932).
- R.v.d.Laar, *'s-Hertogenbosch 700 jaar. De historisch-allegorische optocht, 20 juli 1885* (Amsterdam 1985).
- M. Trappeniers (red.), *Antoon Derkinderen 1859-1925 ('s-Hertogenbosch 1980)*.